

УДК 372

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ГРИ-ДРАМАТИЗАЦІЇ

Листопад М.В., завідувач
Васильківська психолого-медико-педагогічна консультація
відділу освіти Васильківської міської ради
Департаменту освіти і науки Київської обласної державної адміністрації

У статті розглядається комунікативна компетенція дитини дошкільного віку як сфера вияву комунікативної функції мовлення, яка охоплює не тільки здатність до обміну думками, але і потребу в контактуванні, обміні емоціями, налагодженні практичної взаємодії, а також метамовну функцію. Автором запропоновано поетапне вивчення рівня сформованості мовленнєвої комунікації старших дошкільників.

Ключові слова: комунікативна компетенція, спілкування, діти дошкільного віку, гра-драматизація.

В статье рассматривается коммуникативная компетенция ребенка дошкольного возраста как сфера проявления коммуникативной функции речи, которая охватывает не только способность к обмену мнениями, но и потребность в контактировании, обмене эмоциями, налаживании практического взаимодействия, а также метаязыковую функцию. Автором предложено поэтапное изучение уровня сформированности речевой коммуникации старших дошкольников.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, общение, дети дошкольного возраста, игра-драматизация.

Lystopad M.V. FORMATION OF PRESCHOOLERS' COMMUNICATIVE SKILLS USING GAME-DRAMATIZATION MEANS

The article deals with the communicative competence of a child of preschool age as a sphere of manifestation of the communicative function of speech, which, in turn, covers not only the ability to exchange thoughts, but also the need for contact, exchange of emotions, the establishment of practical interaction, as well as the metamiliar function. The author proposes a step-by-step study of the level of formation of speech communication of older preschoolers.

Key words: communicative competence, communication, children of preschool age, games-dramatizations.

Постановка проблеми. Актуальним завданням навчання дошкільників мови є забезпечення зв'язку між розвитком у дітей мовлення та розвитком їхніх комунікативних умінь. Саме комунікативна спрямованість навчання допомагає засвоїти мову у процесі мовленнєвої діяльності дошкільнят. Актуальність проблеми полягає в тому, що в роботі з розвитку мовлення дошкільників метою повинно стати не тільки засвоєння дітьми певного обсягу знань, а й розвиток комунікативних умінь та навичок, уміння застосовувати їх на практиці у комунікативно-мовленнєвій діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти мовленнєвого розвитку дошкільників відображені у працях педагогів, психологів, лінгводидактів (О. Амаєва, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Горбунова, В. Коник, К. Крутій, Н. Кудикіна, Н. Луцан, І. Луценко, В. Ляпунова, І. Непомняща, Ю. Руденко, О. Соловійова, Є. Тихесва, А. Шахнарович, М. Черкасов, О. Ушакова, В. Ядешко та ін.).

Висвітленню проблеми мовленнєвого розвитку присвячено низку наукових праць. О. Дьяченко, О. Струніна, А. Смага розглядають проблему інтелектуалізації мов-

лення. Особливості розуміння дітьми слів і понять висвітлено в роботах О. Логінової.

Проблема опанування мови, з огляду на її унікальну роль у життєдіяльності людини, є актуальною для багатьох галузей наукових знань – філософії, естетики, лінгвістики.

Проблема мовленнєвого спілкування розглядалася у працях таких видатних учених, як Л. Виготський, Д. Ельконін, Г. Леушина, О. Леонтьєв, М. Лісіна, О. Запорожець, Т. Піроженко, Г. Менг. Глибокий аналіз понять «комунікативна компетенція» і «комунікативна компетентність» стосовно дітей-дошкільників зроблено у дослідженнях К. Крутій.

Спілкування дітей як комунікативну діяльність розглядають. М. Лісіна, Т. Репіна. З. Богусловська визначає вплив комунікативних умінь на психічний розвиток дошкільника. Питаннями ігрової діяльності дітей дошкільного віку займаються Л. Артемова, А. Богуш, Г. Григоренко, Л. Іщенко, О. Поліщук, Т. Поніманська, О. Чепка та ін.

Постановка завдання. З урахуванням вивченості та актуальності проблеми метою статті є обґрунтування підходу до розроблення методики формування кому-

нікативних умінь та навичок дітей старшого дошкільного віку в процесі організації та проведення ігор-драматизацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Комунікація – (від лат. *communicatio* – єдність, передача, з'єднання, повідомлення, пов'язаного з дієсловом лат. *communico* – роблю спільним, повідомляю, з'єдную, похідним від лат. *communis* – спільний) – це процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо) між двома або більше особами. Відповідно визначимо, що комунікативні здібності – це якісна продуктивна спілкувальна діяльність людини.

Комунікативна компетенція дитини дошкільного віку – це сфера вияву комунікативної функції мовлення, яка охоплює не тільки здатність до обміну думками, але й потребу в контактуванні, обміні емоціями, налагодженні практичної взаємодії, а також метамовну функцію. За А. Арушановою, своє повне втілення комунікативна функція знаходить у діалозі [2].

Характерною особливістю комунікативно обдарованих дітей є застосування невербальних засобів, уміння виявляти контактність мовленнєвого і невербального характеру. Мовленнєві, інтелектуальні та комунікативні здібності не завжди збігаються. Діагностика комунікативних здібностей дає змогу виявити рівень комунікації конкретної дитини і має охоплювати три аспекти, такі як розуміння дитиною спеціфіки ситуації, у якій відбувається взаємодія; комунікація з дорослим; комунікація з однолітками [6].

На думку К. Крутій, комунікативна компетентність – це вищий ступінь комунікативної культури і культури мовленнєвого спілкування, оволодіння мовою, що передбачає оволодіння дотеоретичними (практичними) знаннями про мову (елементарна лінгвістична компетенція); оволодіння орфоепічними, лексичними, граматичними вміннями і навичками (мовна компетенція); уміння співвідносити мовні засоби з метою, завданнями й умовами спілкування (мовленнєва компетенція); уміння організувати мовленнєве спілкування у конкретних соціальних умовах (соціокультурна компетенція) [7].

Елементарна лінгвістична компетенція передбачає знання різних аспектів мови, які слугують основою для правильного розуміння висловлювання як акту комунікативної діяльності.

Мовна компетенція – це елементарні знання про мову і мовлення, уміння застосовувати ці знання, оволодіння новими мовними засобами, збільшення обсягу

застосованих лексичних одиниць, розвиток навичок оперування мовними одиницями з метою комунікації.

Активізацію лексики у мовленні дитини можна назвати лексико-граматичною активізацією, оскільки окремо лексика існує лише в словниках. У вправах досягається актуалізація граматичного матеріалу в підпорядкованому лексичі вигляді.

Навчання граматичної компетенції нерозривно пов'язане з проблемою мінімізації мовного матеріалу. Тобто має бути чітке розмежування граматички для усного мовлення, в основу граматичних вправ має бути закладено критерій наблизеності до умов реальної комунікації.

Мета комунікативної спрямованості навчання рідної мови як провідного принципу дошкільної лінгводидактики – забезпечити оволодіння дітьми мовою як засобом спілкування.

Слово є основним будівельним матеріалом висловлювань, за допомогою яких реалізується спілкування між людьми. Воно є основною одиницею найменування фактів дійсності, а також сприймань, думок, почуттів людини, викликаних цими фактами [1].

Незважаючи на різницю визначень комунікативної компетенції, їх поєднує те, що до складу компетенції включаються знання, уміння, здатності, що забезпечують ефективність спілкування у будь-яких його формах, і здатності, які допомагають установлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми.

Т. Піроженко підкреслює, що «включення мовлення в різні види діяльності – пізнавальну, художню, конструктивну, ігрову – забезпечує мовлення дітей новою лексикою, складнішими граматичними конструкціями. Розвиток мовлення і спілкування взаємопов'язані: спілкуючись, дитина звертається до мовлення як до основного способу його здійснення; включення дитини в мовленнєве спілкування з дорослими та однолітками позитивно впливає на розвиток її комунікативних потреб і мовлення» [8].

А. Богуш звертає увагу на те, що в дошкільному віці в мовленнєвому розвитку дітей «пріоритет надається організації мовленнєвої діяльності дітей у процесі спілкування, а також створенню педагогом відповідних життєвих ситуацій для реалізації мети розвитку мовленнєвих умінь та навичок дошкільників» [3].

У дослідженні Н. Гавриш представлено концептуально-методичний підхід до проблеми розвитку мовленнєвотворчої діяльності в дошкільному віці, що розглядається як стрижень розвитку творчих здібностей дітей у різних видах художньої діяльно-

сті; науково обґрунтовано й апробовано модель стимулювання та розвитку мовленнєвої творчості, що поєднує художньо-естетичний, мовленнєвий, інтелектуально-творчий та особистісний компоненти, доведено ефективність її використання [5].

Дослідження Н. Водолаги було спрямоване на навчання розповідання дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності [4].

Таким чином, проблема формування комунікативної компетенції дошкільників засобами гри набуває особливої актуальності і показує, що гармонійному всебічному розвитку дітей в умовах дошкільних навчальних закладів сприяє саме процес навчання та виховання за допомогою ігрової діяльності. У процесі гри успішно здійснюється формування комунікативних вмінь дошкільника, відбувається соціалізація дитини, тобто співпраця, співдружність з однолітками та вихователем.

Формування комунікативних умінь та навичок старших дошкільників залежить від багатьох чинників, серед яких чільне місце відводиться психологічній готовності дитини до спілкування. Ігрова діяльність розвиває ораторські здібності, покращує мову, міміку, підвищує самооцінку дитини. Відповідно успіх залежатиме від здатності суб'єкта мобілізувати у процесі спілкування свої знання, вміння, навички, способи діяльності для вирішення тих чи інших проблем. Тому головним критерієм у визначенні сформованості комунікативної компетенції дитини буде її успішність у взаємодії із собою та іншими в різних мовленнєвих ситуаціях.

У дошкільному навчальному закладі потрібно створити оптимальні умови для взаємодії дітей між собою і дорослими, які сприятимуть розвитку їх комунікативних умінь і навичок. Саме в грі формуються вміння домовлятися, поступатися, прислухатися, вислуховувати, переконувати, співчувати, а отже – спілкуватися.

Наукові дослідження та кращий педагогічний досвід свідчать, що гра-драматизація є одним із важливих засобів формування комунікативних умінь та навичок у дітей, вона дає широкий простір для прояву творчих здібностей, самостійності та ініціативності дітей.

Зважаючи на це, розкриємо основні аспекти роботи педагогів щодо підготовки до використання гри-драматизації у формуванні комунікативних умінь та навичок дітей.

Гра-драматизація – це вільна творча імпровізація. Дитина проявляє словесну, пісенну, музично-ритмічну творчість, само-

виражається, розвиваються творчі здібності дошкільнят. А тому ставляться відповідні вимоги до виконання ролей, такі як виразне, голосне і чітке мовлення; зміна темпу мовлення, сили голосу; дотримання певних інтонацій, рухів і міміки; взаємодія у колективі. Усіх цих навичок діти набувають у процесі організованого навчання та у всіх видах діяльності.

Обізнаність педагога в особливостях гри-драматизації сприяє ефективному використанню її у процесі формування комунікативних умінь та навичок. Результатом правильно побудованої ігрової діяльності дітей у дошкільному навчальному закладі має стати сформована комунікативна компетенція старшого дошкільника, що власне, і є метою навчання та виховання дитини у стінах дошкільного навчального закладу.

Дані нашого дослідження ми отримали у процесі щоденних, систематичних спостережень, індивідуальних та групових бесід; на щоденних заняттях; у процесі проведення дидактичних ігор, розв'язання творчих завдань.

Вивчення рівня сформованості мовленнєвої комунікації старших дошкільників проводилося у три етапи. Завдання були підібрані із загальних (М. Лісіна) та спеціальних (С. Міронова, Н. Пахомова) методик.

На першому етапі проводилося спостереження за довільним спілкуванням дітей. У процесі спостереження особлива увага приділяється характеру спілкування дітей, активності у спілкуванні, спілкуванню відповідно до ситуації, вмінню слухати і розуміти мову, легкому встановленню контакту з дітьми та дорослими, ясності і послідовності висловлювання своїх думок, дотриманню мовленнєвого етикету.

Результати спостереження оцінюються за таблицею 1.

Другий етап оцінки рівня сформованості мовленнєвої комунікації передбачав організацію гри разом із дитиною в одній із спеціально створених ситуацій. Ми мали можливість з'ясувати особливості мовленнєвого спілкування, навички ініціативності дітей в ігрових ситуаціях.

З цією метою нами були використані ігрові завдання, описані нижче.

Завдання 1. «Дитячий садок».

Пропонуємо дитині уявити, що до дитячого садка прийшла нова дитина, яку потрібно ознайомити з групою, туалетною, спальною кімнатами, розповісти про призначення кожного приміщення.

Ролі: новенька дитина – дорослий; роль дитини, яка знайомить із приміщеннями – обстежувана дитина.

Завдання 2. «Що ти скажеш?».

Дитині описують відповідну мовленнєву ситуацію і пропонують уявити, що це сталося з нею.

Наприклад: «Ти приїхав одного вихідного дня до бабусі і вийшов на вулицю погратися. Там гралися у цікаву гру незнайомі діти. Тобі теж захотілося погратися з ними. Що ти скажеш?».

Ролі: дорослий – діти, які граються; дитина, яка хоче погратися – обстежувана дитина.

Завдання 3. «Загублена іграшка».

Запропонувати дитині знайти іграшку серед інших, пропонуючи свою допомогу. Дитина повинна ставити запитання, які стосуються місця, де захована іграшка, та того, як вона виглядає. Педагог відповідає

на запитання дитини, скеровуючи напрям руху дитини.

Особливості спілкування передбачали оцінювання у балах (таблиця 2).

На третьому етапі ми з'ясовували провідний тип спілкування дитини.

За М. Лісіною, саме позаситуативно-пізнавальне спілкування є провідним у старшому дошкільному віці. Перевага ж ситуативно-ділового спілкування свідчить про затримку комунікації, оскільки притаманна для дітей до трьох років.

Нами було використано таке завдання: педагог заводить дитину у кімнату, де на столі лежать іграшки та книжки, і запитує, що б вона хотіла.

Ситуація 1. Пограти з іграшкою – це ситуативно-ділове спілкування.

Таблиця 1

Критерії оцінки довільності спілкування дитини

Критерії оцінки довільності спілкування дитини	Оцінка в балах	Рівень мовленнєвої комунікації
Активність у спілкуванні, спілкування відповідно до ситуації, вміння слухати і розуміти мову, легке встановлення контакту з дітьми та дорослими, ясність і послідовність висловлювання своїх думок, дотримання мовленнєвого етикету	3	високий
Вміння слухати і розуміти мову, вміння підтримувати бесіду, частіше ініційовану іншими, нестійке дотримання мовленнєвого етикету	2	достатній
Відсутність активності у спілкуванні з дітьми і педагогом, неухважність, недотримання мовленнєвого етикету, відсутність послідовності у висловлюванні своїх думок та чіткості у передачі їх змісту	1	середній
Відсутність спілкування з іншими, маніпуляції з предметами замість гри	0	низький

Таблиця 2

Критерії оцінки виконання завдань під час ігрової діяльності дитини

Критерії оцінки виконання завдання	Оцінка в балах	Рівень мовленнєвої комунікації
Активність, самостійне виконання поставленого завдання	3	високий
Потреба в роз'ясненні і заохоченні	2	достатній
Виконання завдання після зразка	1	середній
Повністю організована педагогом гра	0	низький

Таблиця 3

Оцінка в балах провідного виду спілкування дитини

Форма спілкування	Оцінка в балах
Позаситуативно-особистісна	3
Перехідна від позаситуативно-пізнавальної до позаситуативно-особистісної	2,5
Позаситуативно-пізнавальна	2
Перехідна від ситуативно-ділової до позаситуативно-пізнавальної	1
Ситуативно-ділова	0,5

Ситуація 2. Почитати книжку – це поза-ситуативно-пізнавальне спілкування.

Ситуація 3. Поговорити – це позаситуативно-особистісне спілкування.

За вибором дитини педагог організовує діяльність, потім пропонує два інших види діяльності, які залишилися (дитина їх не обрала).

Кожна ситуація тривала не більше 15 хвилин.

Типи спілкування визначають за обранням однієї із трьох ситуацій: ситуація 1 – це ситуативно-ділове спілкування (дитина 2–3 рази обирає гру); ситуація 2 – це позаситуативно-пізнавальне спілкування (дитина 2–3 рази обирає читання книги); ситуація 3 – це позаситуативно-особистісне спілкування (дитина 2–3 рази надає перевагу бесіді).

Методика передбачає оцінювання у балах провідного виду спілкування (таблиці 3).

Після виконання дитиною трьох завдань ми підрахували бали та дійшли висновку про рівень сформованості мовленнєвої комунікації.

Зважаючи на важливість використання ігор-драматизацій у роботі з дітьми, з метою формування комунікативних умінь та навичок дітей старшого дошкільного віку нами було сплановано використання гри-драматизації у роботі з дітьми старшого дошкільного віку за умови створення максимально сприятливих обставин для формування комунікативних умінь та навичок дітей, забезпечення належної методичної підготовки вихователів групи, використання ретельно підібраних літературних творів для організації гри-драматизації. Методика передбачає три етапи роботи: перший – ознайомлювальний, другий – емоційно-ігровий, третій – активно-творчий.

Висновки з проведеного дослідження. Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження і практичного досвіду її рішення дав змогу уточнити поняття комунікативної компетенції. Формування комунікативних умінь старшого дошкільника успішно здійснюється в ігровій діяльності як провідній у процесі соціалізації. Результатом правильно побудованої ігрової діяльності дітей у дошкільному навчальному закладі має стати сформована комунікативна компе-

тенція старшого дошкільника, що і є метою сучасної дошкільної освіти.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розробленні методики формування комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку засобами гри-драматизації. Адже саме в гри-драматизації закладено великий потенціал для вдосконалення мовленнєвих та комунікативних умінь.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексєнко-Лемовська Л.В. Слово як лінгвістична категорія / Л.В. Алексєнко-Лемовська // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – 36. статей: – Ялта. РВВ КГУ, 2013. – Вип. 39. – Ч. 1. – С. 120–129.
2. Арушанова А.Г. Исследование развития коммуникативной компетенции дошкольника // Наука о детстве и современное образование. Материалы Международной юбилейной научной конференции, посвященной 100-летию со дня рождения А.В. Запорожца. – М.: Центр «Школьная книга», 2005. – С. 51.
3. Богуш А.М. Теоретичні засади художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку / А.М. Богуш // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 3. – С. 112–120.
4. Водолага Н.В. Навчання розповідання дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Наталія Володимирівна; [наук. кер. Гавриш Н. В.]; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. – Одеса, 2001. – 20 с.
5. Гавриш Н.В. Розвиток мовленнєвотворчої діяльності в дошкільному дитинстві: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Наталія Василівна Гавриш. – Київ: РВВ СДПУ, 2002. – 438 с.
6. Коломинский Я.Л. Развитие коммуникативных способностей и социальной одаренности – одна из главных задач дошкольного образования / Я.Л. Коломинский, Е.А. Панько, Н.С. Старжинская // Наука о детстве и современное образование. Материалы Международной юбилейной научной конференции, посвященной 100-летию со дня рождения А.В. Запорожца. – М.: Центр «Школьная книга», 2005. – С. 134–135.
7. Крутій К.Л. Формування ключових компетенцій у дітей дошкільного віку в умовах полілінгвальності // Конспекти занять із навчання української мови і розвитку мовлення дітей середнього дошк. віку: Метод посібн. / Крутій К.Л., Котій Н.І. та ін. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2007. – 248 с.
8. Піроженко Т.О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 152 с.